

Unudulmuş tanınmışlar

Zəhmət və iradənin ucaltdığı insan

Və ya alim olmaq istəməyən, "qəfildən" dramaturq kimi peyda olan Akif Həsənoğlu

Tanımayanlar üçün. Heç də uzaq tarix deyil. Otən əsrin 90-cı illərində o, birdən-birə bütün respublikada tanınmağa başladı. Əvvəllər bir hekayəsi belə işıq üzü görməyən "adi kimyaçı baba"-nın - Akif Həsənoğlunun o zaman dramaturgiyada debütant olaraq cəmi 3 il ərzində yazdığı beş pyesi bir-birinin ardınca Bakının "Meydan" və Sumqayıtın Dövlət Dram Teatrları tərəfindən səhnələşdirilərək, qısa bir zamanda böyük tamaşaçı marağına, sensasiyaya səbəb olmuşdu. Çox nadir hadisə idi ki, yaradıcılığının artıq üçüncü ilində onun ssenarisi əsasında sovet rejiminə qarşı yönəlmiş kəskin süjetli film də çəkilmişdi. Özü də həmin filmdəki müxtəlif xarakterli rollara respublikamızın 10-dan artıq Xalq artisti, o cümlədən məşhur korifey sənətkarlar Həsən Məmmədov, Kamal Xudaverdiyev, Mirzə Babayev, Siyavuş Aslan, Amaliya Pənəhova, nisbətən gənc nəsiləndən olan Yaşar Nuri, Firəngiz Mütəlimova, Rəfael Dadaşov, Hacı İsmayilov, Arif Quliyev, Məzahir Süleymanov, Əməkdar artistlər Əjdər Həmidov, Kamil Məhərrəmov, Səmayə Sadıqova, Elmira Həşimova, hətta görkəmli kinorejissorumuz Eldar Quliyev və digər seçilən sənətkarlar da cəlb edilmişdilər.

Teatr, dramaturgiya aləminə "qəfil" gəlişilə hamını, xüsusilə onu yaxşı tanıyan sumqayıtlıları təəccübləndirən Akif Həsənoğlu uzun illər - 90-cı illərə kimi kimya sənayesində çalışmışdı və o vaxta qədər heç kim inana bilməzdi ki, Sumqayıtın kimya sənayesində öz yeri, öz çəkisi olan böyük bir trestin rəisi, "mayası kimyadan yoğrulmuş" Akif Zeynalov (Həsənoğlu təxəllüsü) sonralar götürmüşdü) bir gün hamını mehiz Sumqayıtla bağlı çox maraqlı dram əsəri ilə heyrləndirəcək.

O illərdə Akif müəllim özünün rəhbərlik etdiyi, yüksək təşkilatçılığı və bacarığı hesabına maliyyə vəziyyətinin kifayət qədər yaxşı olmasına nail olduğu "Azmənzilsənayetikintitəmir" Trestinin sayəsində 1987-94-cü illərdə mədəniyyətə, incəsənətə mümkün qədər böyük diqqət və qayğı göstərməyə başladı.

Ermenilərin Dağlıq Qarabağ iddiası ilə törətdikləri təxribatlar nəticəsində soydaşlarımızın qaçqınlıq, köçkünlük dövrünün başlayıb davam etdiyi 1988-90-cı illərdə Akif müəllim özünün rəhbərlik etdiyi trestə elindən-obasından dərğın salınmış 600 nəfərə qədər adamı (təkcə Sumqayıt üzrə!) işə götürmüşdü. O zaman hələ işğal edilməmiş, lakin çətin, ağır günləri yaşayan sərhəd rayonlarının əhalisini işlə təmin etmək məqsədilə həmin rayonlarda - xüsusilə də Laçında, Füzulidə, Qubadlıda, Cəbrayılada trestin 50-dən artıq idarəsini yaratmış, 1500-dən çox adamı işlə təmin etmişdi.

"Dərsə getmədim, axşamacan itimizlə, uşaqlarla oynayırdım. 3-cü sinifdəydim, ancaq oxumağı düz-əməlli bacarmırdım..."

Məktəbə onu zor-güclə, yalvar-yapışla aparmışdılar. Oxumaq istəməirdi. Özü zarafatla deyir ki, "o vaxt 3-cü sinfi bitirsən də, "hırlazırı" qanmırdım, uşaq şeirlərini əzbərləmək nədi, heç düz-əməlli oxumağı da bacarmırdım. Çox "tupoy" uşaq idim o vaxt..."

Lakin 5-6-cı siniflərdə sanki əvvəllər oxumaq istəmədiyi, hədəf verdiyi üç-dörd ilin "hayfını" çıxmaq üçün gecə-gündüz mütaliə etməyə, əlinə keçən kitabları "gözüne təpməyə" başlamışdı, elə bil onda oxumaq "aclığı" vardı. Qısa müddətdə nəinki Azərbaycan nağılı və dastanlarını, hətta bir-birinin ardınca M.S.Ordubadinin "Qılinc və qələm", V.Hüqonun "Səfillər", Mayn Ridin "Başsız atlı" romanlarını, C.Cabbarlının "Oqtay Eloğlu", S.Vurğunun "Vaqif", V.Şekspirin "Hamlet" pyeslərini və s. oxumuşdu. Axı o, indi əlaçı idi və çalışırdı ki, biliyi ilə yaşadılardan fərqlənsin, üstün olsun.

...Artıq 8-ci sinifdə idi. O vaxtlar nəinki Füzulidə, hətta bütün respublikada məşhurlaşmaqda olan ustad xanəndə Ağabala Abdullayevin bir oğlu - Rövşən Akiflə eyni sinifdə oxuyurdu. O, bir gün Akifə deyir ki, nə olsun ki yaxşı oxuyursan, şahmatı ki bilmirsən. Akif

tövrünü pozmadan sakitcə qayıdır ki: "Hə, doğrudan da bilmirəm. Nə olsun ki? Bilirsən-sə, mənə də öyrət də". Rövşən razılıq verir və ertəsi gün dərindən sonra şahmat taxtasını götürüb Akifgilə gəlir. Fiqurların adlarını deyir, onların düzlülüşünü, gedilşləri izah edir və başlayırlar oynamağa. Və necə olursa, gözlənilmədiyi halda Akif öz "məşqçisinə" qalib gəlir. Artıq iki ildən sonra - 10-cu sinifdə oxuyanda Akif yeniyetmələr və gənclər arasında birinci dərəcəli şahmatçı idi. Füzuli rayonunda yaşadları arasında ona qalib gələn yox idi.

Və təsadüf elə gətirmişdi ki, 1959-cu ildə o vaxtlar çox məşhur olan "AZI"-nin - Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun birinci kursunda oxuyarkən şahmat üzrə SSRİ idman ustası, sonralar qrossmeyster olan Tatyana Zatulovskayanın şahmat dərəcəsi olan 20 tələbə ilə keçirdiyi seans zamanı Akif heç kəsin gözləmədiyi halda "o boyda" şahmatçı ilə oyununu "heç-heçə" ilə başa vurur. O gündən sonra tələbələr Akifi barmaqla göstərib, qürrelənərək deyirdilər: "Zatulovskayanı udan oğlan odur" (halbuki udmamışdı, "sadəcə" heç-heçə oynamışdı). Beləcə, Akif bir günün içində institutda "məşhurlaşmışdı".

"Ə, sən nətəri adamsan?... - rektor hirsini cilovlaya bilmədi.- Camaat minnətçi salır, sən isə..."

Akif çox keçmədən institutda da əlaçı oldu (ikinci kursdan başlayaraq şəkli fakültənin "Şərəf lövhəsi"nə vurulmuşdu). Lakin o dövrdə ailə vəziyyətləri o qədər də yaxşı deyildi. Anası işləməirdi, bir ildən sonra həbsdən qayıtmış atasının maaşı isə ailəni dolandırmaqda güclə yetirdi, cəmi 35 manat tələbə təqaüdü alan Akifə daha pul göndərə bilmir, ona köməklikləri çatmırdı. Odur ki, o, səbrsizliklə diplom alaçağı, işləyib ailəsinə kömək edəceyi günü gözləyirdi. Diplom müdafiəsi zamanı komissiya üzvləri onun diplom işini yekdilliklə yüksək dəyərləndirmişdilər.

Onlara ali təhsil haqqında diplomların və iş yerlərinə təyinatların verilməsi ilə bağlı institutun akt zalında təntənəli mərasim təşkil edilmişdi. Bir neçə qrupdan olan 100-ə qədər məzununa diplomla yanaşı təyinat verərək o zaman ciddiliyyətinə, institutda sərt qayda-qanun, nizam-intizam yaratmasına görə adla tanınan məşhur rektor, görkəmli alim, akademik İsmayıl İbrahimov ilk olaraq yaxşı oxuyan, diplom müdafiəsində fərqlənmiş 5 nəfərin adını fəxrle çəkərək bildirir ki, bu məzunlar elmi-tədqiqat işləri aparmaq məqsədilə institutun müvafiq kafedralarında saxlanılacaqlar. Onlardan biri də Akif olur. Ancaq 100 nəfərin içindən seçilən 5 nəfərdən biri olduğuna görə sevinmək, qürurlanmaq əvəzinə o (özü zarafatla deyir ki, "mən həpənd oğlu həpənd"), gözlənilmədən ayağa qalxıb bildirir ki, 477-ci qrupdan Akif Zeynalov mənəm, ancaq mən istəmirəm institutda qalım (yəni ki - "beş il oxumuşam, bəsindir").

Rektor onun bu "bəyanatına" təəccüb edərək, bir ata kimi ərklə qayıdır ki: "Ə, sən nətəri adamsan? Camaat bizə minnətçi salır ki,

onları institutda saxlayaq, sən isə istəmirsən. Bu nə deməkdir? Biz səni gələcəyin alimi kimi görür, elmi işlə məşğul olmağın üçün kafedrada saxlamaq istəyirik, sən isə boyun qaçıırırsan".

Rektorun təkidinə baxmayaraq, Akif inad edərək, ailə vəziyyətlərinə görə istehsalatda işləmək istədiyini bildirir.

Cəmi 7 ildə "sırası" mühəndislikdən böyük bir Kimya İstehsalat Birliyinin baş mexaniki vəzifəsinə qədər uzanan yüksəliş yolu

Institutda qalmaq istəməməsi Akifə baha başa gəlirdi, onun təyinat məsələsi "daşa dirəndi". Belə ki, kafedrada qalmaq təklifindən imtina etməsinə baxmayaraq, onu bir neçə gün yenə də dilə tutmağa çalışırdılar ki, institutda qalıb işləsin. Razılaşmadığı üçün onun təyinat məsələsi qəsdən get-gələ salınırdı ki, bəlkə "ağlı başına gəlirdi". O isə istəməirdi ki, "ağlı başına gəlsin", elmi işçi olsun. Sərbəst olmaq və ailəsinə kömək etmək istəyirdi. Odur ki, bir gün o zaman "Çornı qorod"-da yerləşən Kimya Birliyinə gedir. İstehsalatda işləmək, ailəsinə dolandırmaq istədiyini bildirir. Birliyin rəhbəri gənc, istedadlı məzununu diqqətlə dinləyərək, işləmək üçün onu yeni tikilməkdə olan perspektivli Sumqayıt Kimya Kombinatına - əslində hələ mövcud olmayan, yenidən tikilməyə başlanan müəssisəyə göndərir. Onu növbə mexaniki vəzifəsinə götürürlər.

...İllər ötdü, uzanıb gedən boş bir düzənlikdə onun da bilavasitə iştirakı ilə böyük bir müəssisə yaradıldı - o vaxt ölkə üçün mühüm kimyəvi məhsullar istehsal edən nəhəng Kimya Kombinatı.

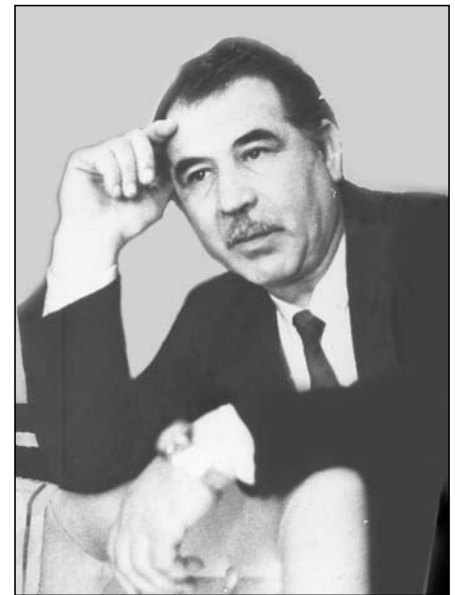
Və artıq 1972-ci ildə - 30 yaşında bir neçə müəssisəni birləşdirən "Kimyasənaye" İstehsalat Birliyinin bütün texniki-texnoloji avadanlığına, "dəmir-dümürünə" başı ilə cavabdeh olan baş mexaniki vəzifəsi ona etibar olunur. Sonralar - 1981-ci ildə o, Sumqayıt Sintetik Kauçuk Zavoduna baş mexanik, 1989-cu ilin yanvarında isə "Azmənzilsənayetikintitəmir" Trestinə baş direktor təyin edilir.

Adi tamaşaçı "birdən-birə" dönüb necə dramaturq oldu?

Ədəbiyyata, incəsənətə olan həvəsi ilə o, 80-ci illərdə vaxtaşırı Sumqayıt Dövlət Dram Teatrının tamaşalarını baxırdı. Bir dəfə fasilə vaxtı bir nəfər ona yaxınlaşaraq görüşür və deyir ki, "mən neçə vaxtdır fikir verirəm, siz həmişə bizim tamaşalara gəlmirsiniz - yaqin müəllimsiniz". O isə deyir ki, "yox, mən mühəndisəm, Kimya Kombinatında işləyirəm, ancaq tamaşalara böyük həvəsim, marağım var".

Sən demə, həmin adam bu teatrın baş rejissoru, Azərbaycanın Xalq artisti Mərahim Fərzəlibəyov imiş. Mərahim müəllimin dediyinə görə, hər dəfə onu tamaşaçıların arasında gördüyündən yadında qalıbmış. Həmin gündən onların ünsiyyəti, dostluğu başlayır. Və bir gün Mərahim müəllim ona deyir ki, "Akif, sən teatrı yaxşı duyursan, maraqlı fikirlərən olur, müşahidə qabiliyyətin də güclüdür. Bəlkə özünü sinayb, Sumqayıtla, kimya ilə bağlı bir pyes yazasan?"

İki həftə sonra Akif müəllim rejissor dostunu özünün ilk pyesi - "Mənim ağ şəhərim"lə təəccübləndirir. Pyes ilk dəfə elə Mərahim Fərzəlibəyov tərəfindən Bakının "Meydan" Teatrında səhnələşdirildi. Sonra Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında da oynanıldı və sumqayıtlılara bilavasitə tanış olan bir mövzudan bəhs etdiyinə, kimyaçıların çətin və müəkkəb, olduqca ağır istehsalat və məişət həyatını, Sumqayıtın ekoloji fəlakətlə üz-üzə qaldığını, SSRİ rəhbərliyinin isə buna laqeydliyini, bığanəliyini əks etdirdiyinə görə tamaşa Sumqayıtda uzun müddət və uğurla nümayiş etdirilir. Sonralar Akif Həsənoğlu "Yanmış evin na-

ğılı", "Dəfn", "Qara daş", "Oğurlanmış xalça", "Tənha payız yarpağı", "Qocalar evində", "Dünyaxanım ev axtarır", "Dost qeyrəti" adlı pyesləri ilə tanınır.

"Ağayi, biz ölümlərə baxmırıq..."

Üç il əvvəl mayın 26-da Akif müəllim qəfildən ağır xəstəliyə - insulata düşür. Həkimlər onu sağaltmaq, beyin infarktı sayılan həmin xəstəliyin fəsadlarını, təsirini azaltmaq üçün əllərindən gələni edərək, onun daha da güclənməsinə imkan verirlər. Uzun müddət yatmaq xəstəsi olur, əlinin, ayağının sərbəst hərəkəti məhduqlaşır, əlil arabasında hərəkət etməli olur. Lakin güclü iradəsi, nikbinliyi onu ruhdan düşməyə qoymur.

Ağır xəstə olduğu həmin günlərdə yaxın bir dostu İrana gedərkən ondan xahiş edir ki, onun beyninin "şekillərini" də ordaki həkimlərə göstərsin, görək nə məsləhət görürlər.

Dostu Təbriz klinikalarından birində iki saat növbəyə dayandıqdan sonra yaşlı bir professorun qəbuluna düşür və Akif müəllimin beynin "şekillərini" ona göstərərək fikrini, məsləhətini öyrənmək istəyir. Professor diqqətlə baxıb, narazı halda qayıdır ki, "ağayi, bu nədir mənə göstərsiz? Biz ölümlərə baxmırıq". Dostu deyir ki, "professor, nə ölü, hansı ölü? Bu adam sağ-salamatdır, sadəcə, hələ müalicədədir". Professor inana bilməyib, təəccüb edərək deyir: "Ola bilməz! Əgər o, bu vəziyyətlə doğrudan da sağ-salamatdırsa, daha ona ölüm yoxdur!".

Həyat davam edir

Bu gün artıq kifayət qədər sağlam olan, necə deyərlər, "özü-özünü idarə eləyən" Akif müəllim əmək fəaliyyətini də, yaradıcılığını da davam etdirir və gülə-gülə deyir ki:

- Ölməyə nə var ki? Ondan asan bir şey yoxdur, əlini-ayağını uzat, öl. Ancaq bacarıb yaşamaq lazımdır. Bunun üçün də ilk növbədə adam gərəkdir iradəli, nikbin olsun. Heç nəyə görə ruhdan düşməsin, həyat üçün, yaşayayıratmaq üçün daim mübarizə aparsın!

Bəli, mərdliklə, mətinliklə - kişi kimi ömür sürərək, yenə də mənalı həyat yaşamaqda davam edən Akif Həsənoğlunun yazıb-yaratmaq eşqi bu gün də güclüdür və biz ona daha gözəl həyat, yaradıcılıq nailiyyətləri arzulayaraq, inanırıq ki, o, öz ədəbi uğurları ilə yenə də oxucuları, tamaşaçıları sevindirecəkdir.

Rəhman ORXAN

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütəli İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.